

KATSAUS SUOMEN KOULUHISTORIALLISEN SEURAN TOIMINTAAN

Vuosikirjan »Koulu ja menneisyys» IX julkaisemisesta on kulunut kaksi vuotta. Nämä vuodet ovat kouluhistoriallisen seuran toiminnassa kolmannen vuosikymmenen alkuna. Seuran vuosikertomuksessa mainitaan niistä ensimmäisen aloittaneen tämän kymmenluvun vilkastuneella työllä. Vuoden alussa ilmestyi »Koulu ja menneisyys» IX, vuosikokous pidettiin 25. 3. 1955 ja saatiin aikaan luentotilaisuus, tosin vuoden lopussa. Se pidettiin Helsingin opettajakorkeakoulussa, jossa esiteltiin kouluhistoriallisen seuran työtä ja sen tarkoitusta osoittaa, kuinka tuosta historiasta kuvastuu kansamme nousu sivistykseen ja vapauteen ja mikä osuus maamme koululaitoksella on ollut niissä tapahtumissa. — Maisteri Eelis Aurola piti esitelmän Enonkosken koulun alkuvaiheista, sen työtavoista ja sen saamasta suosiosta teollisuusympäristönsä kouluttajana. — Keskusteltiin vuosikirjasta ja sen tarkoituksesta kouluhistorioitten tallettajana. Tilaisuudessa oli myös musiikkiohjelmaa.

Vuoden 1956 alussa oli merkittävin tapahtuma sääntöjen mukainen vuosikokous — maaliskuun 26 päivänä. Käsiteltiin tavanomaiset viralliset asiat ja kokouksen päätyttyä seuran esimies, kouluneuvos *Urho Somerkivi* piti esitelmän maamme koululaitokselle tärkeästä ja koko maan historiassa merkittävästä tapahtumasta sata vuotta sitten. Esitelmän pääkohdat olivat seuraavat:

Sata vuotta sitten, 24. päivänä maaliskuuta 1856, oli Suomen senaatilla tärkeä ja juhlallinen istunto, joka kansanopetuksemme historiassakin on ikimuistettava. Nuori keisari-suuriruhtinas Aleksanteri II, joka oli edellisenä päivänä saapunut pääkaupunkiimme, otti osaa istuntoon. Tältä tilaisuudelta tiedettiin jo etukäteen odottaa paljon.

1840-luku oli ollut monella alalla virkeätä kehityskautta. Mm. maamme kansanopetus oli sinä aikana huomattavasti elpynyt niin hyvin sen laajan periaatteellisen keskustelun ansiosta, jota sanomalehdistössä vilkkaasti käytiin ja johon miltei poikkeuksetta kaikki kulttuurihenkilömme osallistui-
vat, kuin myös monien ja erimuotoisten uusien kansanope-
tuslaitosten perustamisen kautta. Mutta vuosikymmenen lo-
pulla oli tullut takatalvi. »Euroopan hullun vuoden» (1848)
aiheuttama taantumus tuntui meilläkin monella taholla; kan-
sanopetuksen alueella se erikoisesti ilmeni vuoden 1851
»Maan uskonnollisen kansanvalistuksen edistämiskomitean»
asettamisen kautta, komitean, jonka suunnitelmat eivät on-
neksi kuitenkaan koskaan päässeet »edistämään» kansanope-
tustamme.

Mutta nyt oltiin jälleen uuden jakson kynnyksellä. Niko-
lai I:n aika oli päättynyt ja sen mukana Itämainen sota. Maal-
la oli vapaamieliseksi tunnettu nuori hallitsija. Menneet vuo-
det olivat osoittaneet, että uudistukset olivat välttämättömiä
kaikkialla. Tiedettiin, että Aleksanteri II monestakin syystä
halusi aloittaa niiden toimeenpanemisen täällä suuriruhtinas-
kunnassaan. Hän oli sitä paitsi jo aikaisemmillä käynneillään
maassamme herättänyt valoisia toiveita ja jättänyt kauniita
muistoja. Odotukset olivat siis perusteltuja tuon mainitun
senaatinistunnon alkaessa.

Senaatin pöytäkirjasta saamme tästä tilaisuudesta tarkan
ja havainnollisen kuvan:

Toisena pääsiäispäivänä, 24. 3. 1856, oli senaatti molempi-
ne varapuheenjohtajineen kokoontunut vähän ennen kello
10 täysistuntoon. Keisari oli halunnut, koska hän ei voinut
jatkaa täällä oleskeluaan yli pyhien, saapua tänään senaatin-
istuntoon, sen jälkeen kun suomalainen jumalanpalvelus kau-
pungin kirkkoissa oli päättynyt ja ennenkuin ruotsalainen
vielä oli ehtinyt alkaa. Kello kymmenen hän saapui ken-
raalikuvernööri Bergin ja ministerivaltiosihtööri Armfeltin
saattamana.

Keisari piti ranskankielisen puheen, täsmällisen ja selvästi jäsennellyn. Siinä hän kiittää tšekäläisiä alamaisiaan sodan aikana osoitetusta uskollisuudesta ja ilmoittaa nimittäneensä poikansa yliopiston kansleriksi, kuten hänetkin aikanaan isänsä oli nimittänyt. Mutta sitten hän tulee pääasiaan. Hän luettelee viisi tärkeätä seikkaa kehoittaen senaattia niitä ensin keskuudessaan harkitsemaan ja tekemään niistä aikanaan esitykset hänelle. Senaatin tuli

- 1) tehdä ehdotus kaupan ja merenkulun kohottamiseksi sodan aiheuttamasta lamaannustilasta,
- 2) harkita keinoja maan teollisuuden edistämiseksi,
- 3) esittää, millä tavoin voitaisiin helpottaa kansansivistystä tarkoittavien koulujen järjestämistä maalaiskunnissa,
- 4) ehdottaa komitean asettamista liikenneyhteyksien parantamista suunnittelemaan ja
- 5) tehdä esitys alempien virkamiesten palkkojen korottamiseksi.

Tahtomatta väheksyä hallitsijan hyvää tahtoa ja jaloja pyrkimyksiä maamme henkisen ja aineellisen elämän kohottamiseksi voidaan kuitenkin hänen puheensa lyhyessä loppuponnassa panna merkille muuan sivuvaikutinkin. Siinä hän erityisesti korostaa, että senaatin jäsenten tuli puolestaan sen ohella, että olivat hyviä suomalaisia, maan yleisen ajattelutavan edustajina aina muistaa olevansa osa sitä suurta yhteiskuntaa, jonka pää on Venäjän keisari. Uudistukset olivat siis osittain tarkoitettut vastapainoksi sille tuohon aikaan sangen voimakkaalle virtaukselle, joka pyrki irrottamaan Suomea Venäjältä ja vahvistamaan siteitä länteen päin.

Tällä tavoin alulle pannuista uudistuksista jotkut toteutuivat hitaasti, toiset taas eivät lainkaan johtaneet lopullisiin järjestelyihin tai toteutuivat vain osittain. Vuoritointa edistettiin, elinkeinovapautta laajennettiin jonkin verran, mm. maakauppa vapautettiin ja rautatierakennusohjelma hyväksyttiin. Kansanopetuksen parantamista tarkoittavalla aloitteella oli sen sijaan laajakantoiset seuraukset.

Jo toukokuun alussa samana vuonna senaatti määräsi, että tuomiokapitulien oli ensiksi annettava asiasta ehdotuksensa. Ne saapuivat senaattiin vajaan puolen vuoden kuluessa, ja kun ne, sittenkun senaatissa oli havaittu, ettei kansakoululaitostamme käynyt suorastaan niiden pohjalle rakentaminen, painettiin ja jätettiin asiantuntijain arvosteltaviksi, saatiin vuoden kuluessa sekä sanomalehdistön, että senaattiin jätettyjen muistioiden välityksellä käsittelyn pohjaksi runsaasti mielipiteitä kansakoulun järjestämisestä maahamme. Kahden vuoden kuluttua alussa mainitusta senaatinistunnosta saatettiin lähettää Uno Cygnaeus tutkimusmatkalleen ja vahvistaa tulevan kansakoulun tärkeimmät periaatteet antamalla »Armollinen julistus perustuksista kansanopetuksen järjestämistä varten Suomen Suuriruhtinaanmaassa». Tuo julistus aiheutti välittömästi kylä- ja pyhäkoulujen nopean lisääntymisen, ja sen nojalla saivat monet kansakoulun nimen hyvin ansaitsevat opetuslaitokset valtionavun. Ja edelleen kahdeksan vuoden kuluttua oli varsinainen kansakouluasetus valmis. Se seikka, että puheena ollut laajakantoinen aloite vietiin kymmenessä vuodessa lopulliseen järjestelyyn johdonmukaisesti hankkimalla käyttöön paras saatavissa oleva asiantuntemus ja eksymättä tarjolla olevien valmiiden ja »taloudellisempien» mutta heikkojen ratkaisujen tielle, on luettava kunniaksi silloisille hallitsemiehillemme.

Kouluhistoriallisen seuran johtokuntaan valittiin *maaliskuun 15. päivänä 1957 pidetyssä vuosikokouksessa* erovuoroiset johtokunnan jäsenet kouluneuvos Urho Somerkivi ja johtaja Leo Tarkkala uudelleen, eroa pyytäneen professori Matti Koskenniemen tilalle valittiin fil. maist. Mikko Rusama, ennestään kuuluvat johtokuntaan sosiaalineuvos Aaro Tynell, fil. maist. Eelis Aurola, professori E. O. Kuujo, fil. maist. Santeri Liikkanen, dipl.insin. E. O. Stenij ja opettaja Eino Viitasaari. Esimiehinä toimivat kouluneuvos Somerkivi ja insin. Stenij, rahastonhoitajana maist. Liikkanen ja sihteerinä opett. Viitasaari.

Vuosikertomuksessa esitettiin toivomus, että kouluhistoriallinen seura saisi opettajiston taholta enemmän tukea jäseniksillit-

tymisen muodossa, kun vuosimaksukin on vain 200 markkaa, ja sen korvaukseksi seura antaa jäsenilleen vuosikirjan.

Nyt julkaistu vuosikirjamme on sarjansa kymmenes. Uuden vuosikirjan ilmestymiseen on väliin kulunut yli kaksi vuotta. Syyt pitkiin ilmestymisväleihin ovat samat kuin muidenkin yhdistysten julkaisuilla. Niiden toimittaminen vaatii melkoista työtä toimituskunnalta, joka myös joutuu hoitamaan yhdistystyöhön kuuluvia monia käytännöllisiä tehtäviä. — Olisiko samat syyt hidastuttamassa myös tutkielmien ja kouluhistoriikkien kirjoittajia, sillä kirjoitusten tarjonta tuntuu pienentyneen. Tutkielmia ja kouluhistorioita tiettävästi on kouluväkemme hallussa monilukuisia. Ne kätkevät ja hukkuessaan kadottavat arvokasta historiatietoa koulutoimintamme alalta. Kouluhistoriallinen seura vetoaa kouluhistorian harrastajiin ja pyytää lähettämään kirjoituksia vuosikirjaa »Koulu ja menneisyys» XI varten. Seuran osoite on Mannerheimintie 83 A 6, Helsinki—Töölö, puhelin 495437.

E. V.